

Forord

Barnevernets Utviklingssenter i Nord-Norge har i perioden 2005 – 2006 gjennomført prosjektet *Barn og beslutninger - spredning og videre utprøving av den samiske versjonen*. Prosjektet ble finansiert av Sametinget.

Barn og beslutninger er materiell, nye arbeidsmetoder og hjelpemidler for samtale med barn i barnevernssaker. *Barn og beslutninger* er utviklet ved Barnevernets Utviklingssenter i Nord-Norge. Senteret ønsket å sikre at barn med samisk bakgrunn ble gitt mulighet til å bli hørt og si sin mening i forbindelse med barnevernets beslutninger. I prosjektet *Barn og beslutninger - spredning og videre utprøving av den samiske versjonen* er materialet oversatt til samisk og prøvd ut i forhold til samiske barn.

Ristin Kemi, lektor ved Høgskolen i Finnmark, påbegynte arbeidet med prosjektet. Fra juni 2006 overtok undertegnede. Takk til Kemi for å ha utviklet et godt prosjektfundament og for samarbeidet i overgangsfasen. Prosjektet kunne ikke vært gjennomført uten velvillige og dyktige barnevernsarbeidere som kom med bidrag på kursene, i etterkant av disse og gjennom intervju. Takk til dere!

Ansatte på Barnevernets Utviklingssenter må selvsagt også nevnes, dere har trådd til når jeg hadde behov for det. Og en spesiell takk til Astrid Strandbu kom med mange gode innspill i ferdigstillingen av rapporten.

Barnevernets Utviklingssenter i Nord-Norge/
Davvi-Norgga Mánáidsuodjalusa Ovdánahttinguovddáš

Februar 2007

Else M. Boine

Barnevernets utviklingssenter
i Nord Norge

Prosjektrapport 2006

Barn og beslutninger - spredning og videre utprøving av den samiske versjonen

Else Målfrid Boine

Innholdsfortegnelse:

Innledning	3
Materialet <i>Barn og beslutninger</i>	3
Prosjektets mål	4
Prosjektgjennomføring.....	5
Kurs til barnevernsarbeiderne	5
Metode og datamaterialet	5
Forberedelse av intervjuene	6
Bruk av materialet <i>Barn og beslutninger</i> i samisk kontekst	7
Barns engasjement ved bruk av materialet.....	7
Relasjonen mellom barnevernsarbeider og barnet	8
Forbehold ved bruk av materialet?	8
Den samiskspråklige versjonen	9
Analyse og tolkning	10
Å ha bilder å snakke om	10
Åpenhet og tabuområder	11
Behov for samisk språklig versjon?	11
Noen konklusjoner og veien videre	12
Litteratur	13
Vedlegg.....	14

Innledning

Barnevernets Utviklingssenter i Nord Norge har i perioden 2005 til 2006 gjennomført prosjektet *Barn og beslutninger – spredning og videreutprøving av den samiske versjonen*. Bakgrunnen for prosjektet var behov for å sikre at også barn med samisk bakgrunn ble gitt mulighet til å bli hørt og si sin mening i forbindelse med barnevernets beslutninger.

Gjennom ratifisering av FNs barnekonvensjon har Norge sluttet seg til overordnede målsettinger om barns rett til deltagelse og innflytelse. Det betyr at barn sees på som aktive i konstruksjon av egne sosiale liv og det samfunn de inngår i. Endringer i barnevernloven, adopsjonsloven og barneloven i 2003/ 2004 flyttet grensen for når barn skal høres og gis anledning til medvirkning i beslutninger fra 12 til 7 år¹. NOU 2000:12 fremhever at det er behov for modeller og metoder for samtaler med barn i barnevernsaker.

Barnevernets utviklingssenter i Nord-Norge har siden 2003 jobbet med prosjektet *Samtale med barn i barnevernet*. Prosjektet har hatt flere faser i en suksessiv kunnskaps- og metodeutvikling. I prosjektet er det vektlagt ulike formål som utvikling, implementering og forskning. Stiftelsen Wøyen delfinansierte de to første fasene i prosjektet, hvor materialet *Barn og beslutninger* ble utviklet. *Barn og beslutninger* inneholder nye arbeidsmetoder og hjelpemidler for samtale med barn i barnevernssaker.

Barnevernets Utviklingssenter så det som vesentlig at fagutvikling og utprøving av nye arbeidsmetoder i barnevernet også kom barn med samisk bakgrunn til gode. Det ble derfor søkt om finansiering for å oversette materialet *Barn og beslutninger* til samisk og prøve dette ut i kommuner med samiske barn. For å kunne delta i vanskelige beslutningsprosesser trenger barn tilrettelegging og støtte (Thomas og O'Kane 1998). Med prosjektmidler fra Sametinget er materialet nå oversatt til samisk språk og prøvd ut på samiske barn.

I denne presenteres først materialet *Barn og beslutninger*. Deretter beskrives prosjektets mål, datamaterialet og hvordan data ble innhentet. Til slutt drøftes funn i lys av erfaringer og forskning innenfor feltet, med påfølgende konklusjoner og anbefalinger videre.

Materialet Barn og beslutninger

Barn og beslutninger består av bakgrunns- og støttemateriell til barnevernsarbeideren, samt praktiske hjelpemidler for samtale med barn. Bakgrunns materialet til barnevernsarbeideren er:

- **Samtale med barn i barnevernet** (Vis 2004). Rapport fra første fase i prosjektet *Samtale med barn i barnevernet*.
- **Barns medbestemmelse** (Thomas og O'Kane 1998). Rapport fra internasjonal forskning om barns opplevelse av å være med i beslutninger. Rapporten er oversatt til norsk ved Barnevernets Utviklingssenter med tillatelse fra forfatteren Nigel Thomas.
- **Prinsipper og prosedyrer**. Disse beskriver viktige prinsipper for kommunikasjon med barn, barns medbestemmelse og hvordan man kan ha barn med på møter.
- **Dagbok**. Denne er et hjelpemiddel til barnevernsarbeiderens egevaluering.

¹ Lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 §6-3, Lov om adopsjon av 28. februar 1986 § 6, Lov om foreldre og barn av 1. januar 1982 § 31.

Med unntak av de to førstnevnte rapportene er det resterende skriftlige materialet oversatt til samisk. Materialet er samlet i en koffert/bag. Her er også følgende praktiske hjelpemidler for å få fram barns syn i saken:

- **Introduksjonsvideo om barns rett til deltakelse** som er beregnet på barn mellom syv til tolv år.
- **Store hånddukker med bevegelig munn og armer (70 cm).** Dette hjelpemidlet har flere bruksområder men er spesielt godt egnet til kontaktskaping med de minste barna. Barnevernsarbeideren tillegger dukken egenskaper ut fra egen stil. Barn kan oppleve at det er enklere å forholde seg til en (lekende) dukke istedenfor en voksen, og dukken kan bli barnets samtalepartner.
- **Tryllestav.** Barnet kan svinge tryllestaven og si hvordan han/hun skulle ønske at det var.
- **Kuler og kopp.** Dersom barnet ikke har lyst til å delta i en samtale med ord, kan kuler og kopper benyttes. Barnet kan svare på spørsmål fra barnevernsarbeideren ved å putte antall kuler i koppen, for eksempel kan en kule i koppen bety ”ja”, to kuler i koppen bety ”nei”. En annen måte å bruke kulene på er å få fram barnets vurderinger på utsagn som barnevernsarbeideren kommer med. Tre kuler i koppen kan bety ”svært bra”, to kuler ”bra” og en kule ”dårlig”.
- **Blanke ark og farvestifter.** Barnet kan bruke tegning som aktivitet under samtalen.
- **Min møtebok.** Et utvalg bilder barnet kan bruke som hjelpemiddel for å finne ut hva han/hun ønsker å snakke om og for å forberede seg til møter. Barnet får anledning til å medvirke til valg av temaer til samtalen med barnevernsarbeideren.
- **Min problemløsningsbok.** Et hjelpemiddel barn og voksne bruker sammen for å ta barn med i problemløsningsprosesser. Ved hjelp av boka kan barnet selv være med på å finne løsninger og vurdere konsekvensene av disse.
- **Diamantrangering.** Et hjelpemiddel for å finne ut hvilke forventninger barnet har til beslutningsprosessen. Diamantrangering brukes for å tilrettelegge barnets deltakelse ut fra individuelle ønsker og behov. Barnet får anledning til å formidle hva som er viktigst når det skal være med å bestemme.

Prosjektets mål

Hovedmålet i prosjektet var å sørge for videre spredning, anvendelse og utvikling av den samiske oversettelsen av materialet *Barn og beslutninger*.

Prosjektets delmål:

- Bearbeide og kvalitetssikre en samisk versjon av *Barn og beslutninger*. Vurdere hvordan materialet og kursopplegget best kan tilpasses barnevern i en samisk kontekst. Hva bør endres eller videreutvikles?
- Innføring og opplæring i bruk av materialet *Barn og beslutninger* i kommunene i Finnmark og Nord-Troms.
- Tilrettelegge for nettverkskontakt og erfaringsutveksling mellom kommunene i Finnmark og Nord-Troms.

Prosjektgjennomføring

Arbeidet med å oversette og prøve ut materialet *Barn og beslutninger* ble påbegynt i 2005 og avsluttet i 2006. Fram til juni 2006 var Ristin Kemi ved Høgskolen i Finnmark leder for prosjektet, før undertegnede ved Barnevernets Utviklingssenter overtok. Kemi deltok på et introduksjonskurs i 2005. Hun gjennomførte også samtaler med enkelte barnevernsarbeidere og hadde påbegynt arbeidet med intervjuguiden da undertegnede overtok arbeidet.

Prosjektlederne har begge samisk kultur- og språkbakgrunn og har store deler av sin praksis fra sosialt arbeid i samiske områder. Begge er cand. polit i sosialt arbeid.

Kurs til barnevernsarbeiderne

Det ble gjennomført to introduksjonskurs for barnevernsarbeidere i Nord-Troms og Finnmark. Barnevernsarbeiderne fikk her presentert og materialet prosjektet *Barn og beslutninger* med informasjon om teoribakgrunnen, prosedyrebeskrivelser, materiell til bruk i egnevaluering og praktiske hjelpemidler til samtale med barn. Som nevnt deltok Kemi på det første, mens jeg deltok som observatør på det andre introduksjonskurset og på oppfølgingskurset høsten 2006. De tre kursene hadde en dags varighet og Barnevernets Utviklingssenter hadde ansvaret for gjennomføringen.

På introduksjonskurset høsten 2006 deltok de kommuner som ikke var med på det første kurset i 2005. På kursene ble bakgrunn og teoritilknytning kort presentert. Kursdeltakerne fikk også anledning til å øve seg på å bruke de praktiske hjelpemidlene for samtaler med barn i beslutningsprosessen. Tema på forelesninger og diskusjoner var:

- Hvorfor snakke med barn?
- Hvordan snakke med barn? Prinsipper for kommunikasjon for barn.
- Hvordan kan barn medvirke i beslutninger i barnevernet?
- Planlegging, gjennomføring og etterarbeid, når barn skal være med på møter.

Barnevernsarbeiderne skulle prøve ut materialet i egen praksis fram til oppfølgingskurset. Her skulle erfaringene fra å ha benyttet materialet i samtaler med barn i barnevernsaker presenteres.

Oppfølgingskurset for alle kommunene i Finnmark og Nord-Troms ble holdt i november 2006. Svein Arild Vis og Liv Bodil Eide ved Barnevernets Utviklingssenter hadde ansvar for dette kurset. Det ble lagt til rette for erfaringsutveksling og nettverksbygging, knyttet til temaet barns medvirkning i barnevernet. Ikke alle hadde fått brukt materialet slik de ønsket det. Noen av deltakerne hadde imidlertid brukt materialet aktivt i samtale med barn.

Metode og datamateriale

Datamaterialet i prosjektet *Barn og beslutninger – spredning og videre utprøving av den samiske versjonen* var observasjonsnotater fra de tre kursene, samtaler med deltakerne på kursene og i etterkant, samt intervjuer med saksbehandlere som hadde materialet i bruk.

Datamaterialet fra kursene og samtaler med kursdeltakere

I samtalene med kursdeltakerne kom det fram at barnevernsarbeiderne stort sett hadde positive erfaringer med bruk av materialet i *Barn og beslutninger*. Flere mente at variasjon i materialet ga rom for fleksibilitet. Inntrykket var at møteboka ble mest brukt. Barna fikk god tillit til barneverntjenesten. En barnevernsarbeider jeg var i kontakt med, sa at barnet fikk så god tillit til barneverntjenesten at han oppsøkte barnevernsarbeideren på kontoret flere ganger i etterkant av samtalene.

Et tema fra samtaler med kursdeltakerne samt fra oppfølgingskusret var hindringer for bruk av materialet. Flere nevnte tidspress som følge av underbemanning, sykemeldinger og interne forhold som årsaker til at materialet ikke ble anvendt. Hvorvidt materialet ble tatt i bruk i kommunene, avhang mye av de barnevernsarbeiderne som deltok på kursene. På noen av kontorene ble medarbeidere som ikke selv hadde deltatt på kurs, introdusert for materialet av de som hadde vært på kurs.

Datamaterialet fra intervjuene

Prosjektlederne var i kontakt med 12 av de barnevernsarbeiderne som hadde deltatt på kursene. De som hadde benyttet materialet, ble spurt om de kunne delta i intervjuundersøkelsen. Av disse var det tre som stilte opp til intervju.

Intervjuguide ble utarbeidet på bakgrunn av samtaler med enkelte barnevernsarbeidere i forbindelse med kursene.

Spørsmålene i intervjuguiden var åpne og hadde følgende temaer:

- **Bruk av materialet.** Barnevernsarbeidere ble spurt om erfaringer ved bruk av materialet i forhold til samiske barn. Hvilket engasjement hadde barna i forhold til de ulike hjelpemidlene i materialet? Ble den samiskspråklige versjonen av materialet brukt? Hvis ja, hvordan vurderte barna/barnevernsarbeiderne forståelsen av det samiske språket i materialet?
- **Relasjonen mellom barnevernsarbeider og barnet.** Opplevde barnevernsarbeiderne at det var forskjell i samtalene ved bruk av materialet versus ikke bruk av materialet, eventuelt hvordan? Under dette punktet ble det også stilt spørsmål om hvorvidt foresatte ga respons på bruk av materialet.
- **Avslutning.** Informantene ble spurt om de hadde forbehold til bruk av materialet og om de hadde andre kommentarer de ønsket å komme med.

Informantene var fra kommuner i det samiskspråklige forvaltningsområdet. De ble informert om at navn, arbeidssted, og den informasjonen de kom med ville bli anonymisert ved skriving av referat av intervjuene og i utforming av rapport. Informantene fikk tilsendt intervjuguiden i forkant. Prosjektleder skrev notater fra intervjuene, og fullstendig referat i etterkant. Intervjuene ble gjennomført over telefon i perioden oktober til desember 2006.

Bruk av materialet *Barn og beslutninger* i samisk kontekst

Barnevernsarbeiderne som ble intervjuet var i all hovedsak positive til bruk av materialet *Barn og beslutninger* i samtaler med barn. En av informantene hadde prøvd ut materialet på et barn med samisk morsmål, en annen hadde prøvd ut materialet på i overkant av 10 barn hovedsaklig med samisk som hovedspråk, og den tredje fikk brukt materialet på to norsktalende barn. Hun sa at barna hun hadde prøvd materialet på ikke snakket samisk og såvidt hun visste så definerte ikke barnas familier seg som samiske. Det var altså store variasjoner, både når det gjalt antall barn og hvorvidt den samiske versjonen ble tatt i bruk.

Med bakgrunn i barnevernsarbeidernes erfaringer antok de at at samiske barn sannsynligvis var mer lukkede. En av dem opplevde at de samiske familiene, kunne ha større problemer med å ta opp følelsesmessige temaer med barna. Hun antydte at dette var spesielt framtrede hos flyttsamefamilier. Samme barnevernsarbeider hadde inntrykk av at tabuet til rus kunne virke større hos barn med samisk bakgrunn. Ved valg av temaer i møteboka hadde hun observert at enkelte barn gikk fort over bildet som viste en flaske, for så å komme tilbake til dette når barnet `tødde` litt opp. En barnevernsarbeider sa at opplegget med møteboka var fint fordi barna selv fikk velge temaene de ville snakke om. Hun kom med et eksempel; En gutt som ble mobbet valgte bort dette temaet. Senere i samtalen begynte han å fortelle "...kameratene blir sint på meg når..." Guttens egne utsagn ga barnevernsarbeideren en mulighet til å nærme seg temaet. Hun kunne også bruke denne muligheten til avtale med gutten at han kunne tenke igjennom mobbetemaet til neste møte. Barnevernsarbeideren mente at det er viktig at barn selv får anledning til å styre samtalsinnhold, noe møteboka legger til rette for. Med dette som utgangspunkt, fikk barnevernsarbeideren også muligheten til å belyse temaene hun var opptatt av uten å ta det direkte opp.

Møteboka består av bilder med både dagligdagse og vanskeligere temaer og dette spekteret kan virke motiverende for å ta opp temaer som barn selv opplever som problematiske. Barnevernsarbeideren beskrev et eksempel på dette: Noen søsken hadde mistet kontakten med farens slektninger. Faren var død, og mor hadde liten evne til å ta opp ulike temaer med barna, kun det mest nødvendige ble sagt. I kontakt med barneverntjenesten kom det fram at barna savnet kontakten med deres slektninger på farssiden, noe det var vanskelig å snakke med moren om. På bakgrunn av samtale med barna bidro til barnevernsarbeideren til at barna fikk kontakt med slekten på farssiden.

Barns engasjement ved bruk av materialet

Det hjelpemidlet som ble mest brukt var *Min møtebok*. Barnevernsarbeiderne hadde også tatt i bruk *Min problemløsningsbok*, *Diamantrangering*, *Min dagbok og dukka*. Som nevnt opplevde barnevernsarbeiderne at barna var engasjerte. De mente det var viktig at barna fikk være med å velge ut områdene de ville snakke om. Også de som var stille av seg, var mer åpne og engasjerte ved bruk av materialet enn ellers. En av barnevernsarbeiderne hadde observert at det kunne være viktig for barn å vite noe om varigheten av samtalen. De utvalgte temaene/bildene i møteboka ga barnet informasjon om hvor lenge samtalen ville vare. I samtale uten materialet, når de voksne førte samtalen, fikk ikke barnet denne `oversikten`. De tre intervjuede saksbehandlere mente at barna ved bruk av materialet fikk opp momenter som ut fra deres ståsted var viktige å snakke om. Barna bragte frem tema som verken foreldre, lærere eller barnevernsarbeidere tenkte var aktuelle problemområder, tema eller løsninger.

Alle de tre som ble intervjuet mente at bruk av hjelpemidler gjorde barna mer engasjert. Et eksempel på dette var utfylling av nettverkskartet (oversikt over viktige personer i barnets nettverk). Nettverkskartet hadde bidratt til gode samtaler med barnet.

Relasjonen mellom barnevernsarbeider og barnet

Barnevernsarbeiderne mente at det kommer lite ut av samtaler preget av spørsmål og svar. “Vi har jo bilder å snakke om” sa en av barnevernsarbeiderne om samtalene der materialet var med. Dette gjorde at det ble en avslappet atmosfære. Barnet ble mer deltakende i en slik samtaleform. Dersom barnevernsarbeideren mente at noe var viktig å fokusere nærmere på, kunne han/hun vinkle samtalen inn på slike tema. For barnet ble det lettere å spørre mer om saken og samtalen ble mer utfyllende.

I de tilfellene der barnevernsarbeiderne har hatt kontakt med barna i etterkant av slike samtaler, hadde den gode og tillitsfulle kontakten vært opprettholdt. En av dem sa at barnet fikk tillit til henne, var ærlig og kom fram med egne meninger – noe som hadde vært vanskelig før samtalene. Denne kontakten hadde ikke barnet i forhold til voksne på skolen. En annen barnevernsarbeider sa at hun ikke hadde fått barnets tillit hvis det ikke hadde vært for bruk av materialet. At barna kunne se i penalet og leke med tryllestaven, ga et godt utgangspunkt for samtalen. Bruk av materialet i samtalen, ga grunnlag for å lage konkrete avtaler om hva barnet eller barnevernsarbeideren skulle gjøre til neste gang for å bedre barnets situasjon. På denne måten ble det mer konkret hvordan de begge kunne bidra til løsning.

Det har vært lite respons fra foresatte på bruk av materialet. Kun en av barnevernsarbeiderne hadde fått positive tilbakemeldinger fra en foresatt. Foreldrenes opplevelser har imidlertid ikke stått i fokus i undersøkelsen.

Forbehold ved bruk av materialet?

Barnevernsarbeiderne kom ikke på noen forbehold ved bruk av materialet under samtalen. En av barnevernsarbeiderne var opptatt av å få fram varheten enkelte familier viste over barnevernets inntreden i familien – enten materialet ble brukt eller ikke. Hun fortalte om en slik situasjon under intervjuet. Hun hadde opplevd at det kunne være tendenser til at enkelte samiske familier var redd for at `bygda` skulle få innblikk i familiens problemer. Familien var opptatt av å holde problemene innenfor familien. Noen hadde brukt dette som begrunnelse for å la være å ha kontakt med barnevernet. Barnevernsarbeideren måtte være tydelig på at hun hadde taushetsplikt. Hun måtte bruke tid på å gjøre foreldrene trygg på at hvis `bygda` fikk vite om familiens problemer, så var sannsynligheten liten for at barnevernet var årsak til det på grunn av taushetsplikten. Dersom det kom besøk til familien når barnevernsarbeideren var på hjemmebesøk, måtte hun kunne `redegjøre` for hvorfor hun var der. Hos en reindriftsfamilie kunne barnevernsarbeideren si at hun var ute etter reinkjøtt. På grunn av eventuelle besøk, hadde ikke barnevernsarbeideren papirer framme, og hun skrev ned minst mulig under samtalen. For besøkende kunne papirer bekrefte inntrykket av at hun representerte offentligheten. De fleste i bygda visste at hun jobbet i barneverntjenesten. Barnevernsarbeideren mente det var fram viktig å ta hensyn til barnets og familiens kontekst i barnevernssaker generelt og ved bruk av materialet i samtale med barn.

Den samisk språklige versjonen

En av barnevernsarbeiderne ga samisktalende barn materialet på begge språk. Hun mente at begge utgavene kunne være til hjelp. For samisktalende kunne det være ord og begreper i skjemaet barnet ikke forstod, enten skjemaet var på samisk eller på norsk. Det kunne derfor være en fordel for barnet at skjemaene var på begge språk. Da kunne de sjekke egen forståelse av ord eller setning uavhengig av hvilken språkutgave av skjemaet de valgte å bruke. Hun forklarte at for noen samisktalende barn er det naturlig å snakke på samisk, selv om de foretrekker å lese på norsk og bruke norsk i skriftlig arbeid.

En annen barnevernsarbeider sa at hun leverte ut den samiske versjonen av materialet til samisktalende barn med en orientering om at dersom det var vanskelig å skrive noe om bildene i materialet, kunne barnet sette ring rundt det de ville snakke om på neste samtale.

Barnevernsarbeiderne sendte og/eller leverte ut materialet til barnet eller foresatte enten før samtalen skulle finne sted eller under samtalen da skjemaet skulle benyttes. En av dem var konsekvent med å gi materialet direkte til barnet, og begrunnet dette med at barnet skulle få en forståelse av at det var han/hun som var i sentrum. Barnevernsarbeideren prøvde i minst mulig grad å involvere foresatte før samtalen. Hun ville unngå at de dysset ned eventuelle problemer i familien.

De to barnevernsarbeiderne som brukte materialet i samtaler med samisktalende barn, sa at det samiske språket i materialet i all hovedsak var lett forståelig. En av dem hadde drøftet innholdet i den samiske versjonen med andre på kontoret. De var kommet fram til at følgende begreper og setninger kunne være vanskelig å forstå:

Min møtebok:

- “Hvordan jeg tar vare på meg selv” er oversatt til “Mo iežan birgehan”. Saksbehandleren mente at dette kan være vanskelig å forstå. Innholdet kan oppfattes som “Hvordan jeg greier meg”. Hun foreslo at setningen “Hvordan jeg tar vare på meg selv” kan oversettes til: “Mo mun birgehalan”.
- “Relasjoner” er den norskspråklige overskriften til et annet bilde. Begrepet kan være vanskelig å forstå også for norske barn. På samisk brukes “oktavuođat”, som betyr felleskap eller forbindelse². Barnevernsarbeideren mente at begrepet må forklares for barnet. Eventuelt må foresatte introdusere barna i bruk av opplegget.
- I den norske versjonen har et bilde følgende tekst: “Hvordan jeg sover”. Den samiske oversettelsen er “Mu nagirdárbu”, som på norsk betyr “Mitt søvnbehov”. Saksbehandleren kommenterte dette med at hun ikke har behov for å vite noe om barnets søvnbehov. Hun foreslo at “Hvordan jeg sover” kan få en mer dekkende betydning ved å oversette den norske teksten direkte: “Mo mun oađán”. Saksbehandleren mente også at man kunne ha teksten i en spørrende form “Oađán go bures ihkku?”, som på norsk betyr “Sover jeg godt om natta?”

² Oversettelse hentet fra *Sámi – dáru sátnegirji (Samisk- norsk ordbok)* av Kåven, Jernsletten, Nordal, Eira og Solbakk (2002). Utgitt av Davvi girji, Karasjok.

Diamantrangering:

- En rubrikk har følgende formulering: “Á fá si sin mening”. I den samiske versjonen er setningen er oversatt til “Beassat ovddidit oaiivilan”. Direkte oversatt til norsk, vil den samiske teksten bety “Á fá fremme sin mening”. Saksbehandleren mente at “Beassat buktit iežan oainnu” vil være lettere å forstå for barnet og samtidig dekke den norske formuleringen “Á fá si sin mening”.

En av de tre barnevernsarbeiderne hadde snakket med barn som savnet tegninger fra reindrifta, andre primærnæringer og naturen. Som eksempler nevnte barna lávvu, skuter, reinflokk og traktor. Slike bilder illustrerer viktige deler i barnas liv og aktivitetene utgjør en stor del av aktivitetene utenom skoletid. I slike tilfeller løste saksbehandleren det ved å foreslå at barna kunne tegne de temaene de savnet blant bildene.

Analyse og tolkning

Hovedinntrykkene fra intervjuene finner støtte i informasjonen og observasjoner fra kursene og samtalene med enkelte barnevernsarbeiderne i forbindelse med kurs. I fortsettelsen sammenlignes funnene med annen forskning.

Å ha bilder å snakke om

Tilliten til at barn blir hørt og at de blir tatt på alvor, mener barnevernsarbeiderne er fremtredende ved bruk av materialet i *Barn og beslutninger*. Respekten for barnets grenser og integritet synes å tre tydelig frem. Familieterapeut Juul (1996) sier at det er viktig å ivareta barnets integritet, som er et samlebegrep for "...barnets fysiske og psykiske eksistens: selvstendighet, grenser, ukrenkelighet, egenart, `jeg`, identitet m.v." (Juul 1996:47). Bruk av materialet i samtale med barn synes å fremme barnets autonomi, noe som var en av de viktige verdiene samiske fedre ønsket å videreføre til egne sønner (Boine 2005). I Boines hovedoppgave (2005) kom det fram at de samiske fedrene beskrev likeverdighet i kommunikasjon og samhandling som sentralt i kontakten med egne sønner og andre. *Bálddalagaid*³ (norsk: side om side) samtalen ble ansett som en fruktbar metode for å få til gjensidighet i samtalen. En god samtale innebar at far og sønn hadde en tredje ting å fokusere på, for eksempel å se på et TV program, ha gjøremål og aktiviteter sammen, ved å se på elva eller bålet (i pausene fra aktivitetene/arbeidet) og på bilturer de hadde sammen. Det virket som at det under samtalen var viktig å ha noe annet enn motpartens ansikt å hvile øynene på mens man tenkte, eventuelt at man hadde noe å fikle med. En av de samiske fedrene sa at dersom man ikke ønsket kontakt med sønnen, var det bare å sette seg overfor barnet og se det rett i øynene og prøve å få i gang en samtale. Da kunne man være sikker på at gjensidighet ikke ble oppnådd (Boine 2005). Materialet i *Barn og beslutninger* synes å ha den samme funksjonen som det de samiske fedrene beskrev i den gode samtalen. Materialet i *Barn og beslutninger* synes å være et opplegg som bidrar til å tilpasse barneverntjenestens tilbud til samiske barns behov når det gjelder kommunikasjonsformer. Bruk av materialet er en måte å vise respekt for barnets integritet på.

³ Oversettelsen til norsk er hentet fra *Sámi-dáru sátnegirji/ Samisk norsk ordbok* av Kåven, Jernsletten, Nordal, Eira og Solbakk (2002), Davvi Girji OS.

Åpenhet og tabuområder

Flere barnevernsarbeidere nevnte områder som kunne være vanskelige å forholde seg til i samtalen med barnet. I eksempelet der barna var redd for at "slekt på farssiden" ikke ønsket kontakt, ble dette et tabuområde både for mor og barn. Kemi (2000) har i hovedoppgaven om voksne barn av rusmisbrukere, beskrevet hvordan mors og fars slekt kunne miste kontakten med hverandre ved rusproblematikk. Det vanskelige temaet ble ikke brakt på bane innenfor familien.

Erfaringer tilsier at åpenheten er liten i mange samiske samfunn. Dette framkommer også i forskning. Det kan ha sin bakgrunn i at samer tradisjonelt bor i mindre lokalsamfunn hvor man bor tett inn på hverandre (Somby 1999, Haugland 2004). I noen samiske kontekster har det vært, og er fremdeles slik at familien helst ikke skal utleveres negativt (Balto 1997, Kemi 2000). I dette datamaterialet kommer det fram at barnevernsarbeideren er redd for at barnet skal la være å snakke om det vanskelige på grunn av foreldrenes holdninger om at enkelte ting skal holdes innenfor familien. For barnevernsarbeideren kan åpenhet om innholdet i materialet bidra til at foreldre får barnet til å la være å snakke om enkelte problemråder som framkommer i materialet *Barn og beslutninger*. På en annen side kan foreldre få økt tillit til barneverntjenesten dersom åpenhet og redelighet er det grunnleggende i samarbeidet. Hvordan man som barnevernsarbeider forvalter slike dilemmaer, kan være avgjørende for barnets situasjon. En mulig måte er å orientere foreldrene om materialets innhold, og gå igjennom hjelpemidlene i *Barn og beslutninger* sammen med foreldrene. På denne måten kan foreldre og barnevernsarbeideren ha `en tredje ting` å ha fokus på i samtalen. Som jeg tidligere har vært inne på kan denne samtaleformen fremme likeverdighet mellom partene. En slik måte å orientere om form og innhold i barnevernets samtale med barnet, innebærer åpenhet. Samtidig vil ikke fokus kun rettes mot de vanskelige temaene.

En av de intervjuede barnevernsarbeiderne nevnte rus som et av de tabubelagte temaene. Kemi (2000) viser hvordan rus ble et ikke-tema og tabuområde. I barnets oppvekst med rusmisbrukende foreldre unngikk både barnet, familien, slekta og de offentlige systemene å ta opp tematikken. I små lokalsamfunn kan både de som har behov for hjelp og de som skal se til at barnet har det bra, ha de samme tabuområdene og være like handlingslammede når det gjelder å ta opp problematikken (ibid). I arbeid med barn er det viktig å være oppmerksom på de kulturelle kontekstenes innvirkning både på barnet, familien og en selv som hjelper. Hvordan barnevernsarbeideren er bevisst egen kulturelle bakgrunn og de kulturelle kodenes påvirkning, kan være retningsgivende for hvordan han/hun går fram blant annet når det gjelder å ta opp tabubelagte temaer med barnet og/eller familien. I slike sammenhenger kan materialet *Barn og beslutninger* være et verktøy som kan brukes. Barnet får presentert en rekke temaer blant annet gjennom bilder. Noen av temaene kan medvirke til at barnet tør å berøre eller ta opp temaer som det ikke snakkes om hjemme. Barna får selv påvirke når og hvordan det vanskelige temaet blir tatt opp. Det er opp til barnevernsarbeideren å følge opp problemområder som barnet, ofte på en indirekte måte, sier at det trenger hjelp til.

Behov for samisk språklig versjon?

Ut fra innsamlede data kan en få inntrykk av at den samiske versjonen i materialet *Barn og beslutninger* benyttes lite. Slik noen barnevernsarbeidere gir uttrykk for, er det likevel grunn til å tro at det er viktig for barns deltakelse at barn har tilgang til den samiske versjonen ved behov. Tilgjengelige hjelpemidler på samisk er av stor betydning for barns reelle muligheter

for innflytelse i beslutningsprosesser. Tilbakemeldingene vi har fått i henhold til språk og bilder, tar vi med oss i en eventuell revidering av opplegget til videre bruk. Det er samtidig viktig at barnevernsarbeiderne bidrar med alternative måter å bruke materialet på, slik de har vist i dette prosjektet.

Selv om barnevernsarbeideren ikke behersker samisk, er det ikke noe i veien for at den samisk språklige versjonen brukes, så lenge barnet behersker norsk muntlig. Forutsetningen er at den samiske versjonen av materialet trykkes på motsatt side av arket til den norskspråklige versjonen. På det viset får norskspråklige barnevernsarbeidere fort oversikt over valgte temaer, selv om barnet har benyttet det samiskspråklige materialet.

Noen konklusjoner og veien videre

Ved deltakelse på introduksjons- og oppfølgingskurset fikk barneverntjenestene i Finnmark og Nord-Troms mulighet til å lage nettverk for erfaringsutveksling i bruk av materialet.

Mange barnevernsarbeidere brukte materialet *Barn og beslutninger* i forbindelse med undersøkelsessaker. De anså at materialet ikke bare var bra for å komme fram til gode beslutninger, men også for å få i gang gode samtaler i andre sammenhenger. Hensikten med materialet er å få fram barnets opplevelse og mening i barnevernets beslutninger. Materialet er ikke ment å bli brukt i terapeutiske samtaler. Det må brukes med varsomhet og ikke gi barna falske forhåpninger når det gjelder medvirkning. Dette var et tema under kursene.

Med bakgrunn i observasjoner fra kursene i regi av Barnevernets Utviklingssenter, samtaler med deltakere i forbindelse med kurs og intervju med tre barnevernsarbeidere, konkluderer jeg med at barn ble mer deltakende ved bruk av materialet i samtaler. Barnevernsarbeiderne mente barna fikk større innflytelse på de avgjørelser som ble tatt. De ble mer engasjert ved bruk av materialet, og barneverntjenesten fikk tilgang til mer informasjon om barnets situasjon og hva som ble opplevd som vanskelig. Dette gjorde det lettere for barnevernet å finne gode tiltak for å hjelpe barnet. Bruk av materialet anbefales for barn med samisk bakgrunn og språk. Den samiske versjonen er med på å fremme barns deltakelse og innflytelse i barnevernets beslutninger.

Ved en eventuell finansiering av videreføring av prosjektet *Barn og beslutninger* arbeides det for at den samiske versjonen blir en del av dette. I denne sammenheng bearbeides forslag til endringer som er fremkommet i dette prosjektet og det vurderes hvordan tegninger og temaer fra barns hverdag skal ivaretas i materialet. En måte å gjøre det på er å ha åpne felt/ruter i aktuell materiale der barn har mulighet til å tegne det de er opptatt av, dersom temaene ikke kommer frem på andre måter.

Litteratur

Balto, A (1997): *Samisk barneoppdragelse i endring*. Ad Notam, Gyldendal AS.

Boine, E M (2005): *Fra far til sønn, - Kjønnsperspektiv og sosial kompetanse i samisk sammenheng*. Hovedoppgave ved Institutt for sosialt arbeid, NTNU

Haugland, R (2004): "Når det unevnelige trenger seg på." Om arbeid med seksuelle overgrep mot barn i tradisjonelle samfunn. I Tronvoll, I M, Moe, A og Henriksen, J E (red) *Hjelp i kontekst*. Iðut

Juul, J (1996): *Ditt kompetente barn*. Pedagogisk Forum, Oslo.

Kemi, R (2000): *Barndom, nåtid og fremtid*. Hovedoppgave ved Institutt for sosialt arbeid, NTNU

NOU 2000:12 *Barnevernet i Norge. Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer*.

Somby, Á (1999): *Juss som retorikk*. Avhandling dr. juris. Det juridiske fakultet. Universitetet i Tromsø.

Thomas, N og O'Kane, C (1998): *Barns Medbestemmelse – Oppsummeringsrapport*. Særtrykk. Barnevernets Utviklingssenter i Nord Norge.

Vis, S A (2004) *Samtaler med barn i barnevernet*. Skriftserie 1/2004. Barnevernets Utviklingssenter i Nord Norge.

Vis, S A (2005) *En pakke med hjelpemidler når barn skal høres og medvirke til beslutninger*. Barnevernets Utviklingssenter i Nord Norge.

Vedlegg

Intervjuguide i forbindelse med prosjektet “Barn og beslutninger” – spredning og videre utprøving av de samiske versjonen

Intervju av barnevernsarbeidere:

Bruk av materialet

- Hvilke erfaringer har du med bruk av materialet med samiske barn, gjerne sammenlignet med andre barn?
- Hva slags engasjement/ opplevelse har samiske barn med å bruke materialet? Ser du ulikheter mellom samiske og andre barn?
- Kan du si noe om hvordan barna viser engasjement i arbeid med de aktuelle/ ulike oppleggene i materialet (beskrivelse om gjennomføring av oppleggene i forhold til det enkelte barn):
 - Min møtebok
 - Min problemløsningsbok
 - Diamantrangering
 - Dagbok
 - Dukka
 - Tryllestaven
 -

Punkter som kan avklares i forhold til spørsmålet: Hadde alder betydning i valg av opplegg, evt antatte årsaker til det? Har du forslag til flere måter å tilpasse det konkrete opplegget på som muligens passer bedre til det stedet barnet kommer fra (eks i bruk av dukka)? Evt. beskriv.

- Ved utsending/utlevering av materialet, i hvilke sammenhenger sender/leverer du den norske versjonen og/ eller den samiske versjonen? Evt hva er bakgrunnen til de valgene du gjør i henhold til språkvalg?
- Hvilken versjon av materialet (f.eks min møtebok og min problemløsningsbok) foretrekker samisktalende barn? Pågår den etterfølgende samtalen på samme språk som opplegget er fylt ut på? Hvis utfyllinga eller samtalen pågår på et annet språk enn hovedmålet til barnet (når barnet kan velge), har du tanker om bakgrunnen for det?
- Har du noen kommentarer til den samiske versjonen av materialet med hensyn til språkbruk, begreper, forståelige ord m.m?

Relasjonen mellom barnevernsarbeider og barnet

- Er det forskjell i samtaler med og uten materialet, evt hvilke? Er det forskjell i kommunikasjonen mellom deg og barnet?

- Hvordan er kommunikasjonen mellom deg og barnet ved bruk av materialet, versus ikke bruk av materialet?
- Kan du beskrive hvilken kontakt du fikk/hadde med det enkelte barn, også etter avslutninga? Tror du at barnet fikk informasjonen din? Tror du at barnet fikk en større forståelse ved bruk av materialet, enn det han/ hun ville gjort uten bruk av materialet?
- Har foreldrene gitt respons/ kommentarer til bruk av materialet? Evt i hvilken grad og hva slags respons/ kommentarer?

Avslutning

- Har du noen forbehold til bruk av materialet, evt hvilke?